

Kuveyt 2015

Fahriye Keskin Karagöl

[Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü]

Özet

Bu çalışmanın amacı 2015 yılında Kuveyt'te meydana gelen gelişmeleri incelemektir. Bu kapsamda iç ve dış politik gelişmelere, ekonomik gelişmelere, enerji konusuna ve Türkiye ile ilişkilere yer verilmiştir. İç siyaset bağlamında önceki yıllarda sürekli istikrarsızlıkların olduğu Kuveyt'te, 2015 yılında iç siyaset daha durgun geçmiştir. Dış politik gelişmeler açısından da bölgesel krizler bağlamında güvenlik kaygıları öne çıkmıştır. Türkiye ile ilişkiler ve ekonomik gelişmeler açısından ise geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi verimli bir yıl olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kuveyt | İç politika | Dış politika | Ekonomi | Bölgesel Krizler | Güvenlik Kaygısı

Kuwait 2015

Abstract

The purpose of this study is to analyze events in Kuwait during 2015. In this context, domestic and foreign policy events such as economic events and the relations with Turkey are examined. Given that Kuwait used to suffer from instabilities within its domestic policy, 2015 appeared to be a year in which Kuwait's domestic policy was more of a static nature. In the foreign policy of the country, security concerns came to the foreground, imbedded within the context of regional crises. Nevertheless, 2015 had again been a fruitful year in terms of the country's economic development and its relations with Turkey as it was in previous years.

Keywords: Kuwait | Domestic Policy | Foreign Policy | Economy | Regional Crises | Security Concerns.

Giriş

2015 yılında Kuveyt'in dâhil olduğu gelişmelerin incelendiği bu çalışmada öncelikle Kuveyt'te eski yıllara nazaran durgun geçen iç siyasi gelişmeler ele alınmıştır. Bu anlamda Kuveyt kabinesinde öne çıkan istifalara yer verilmiştir. Kuveyt'in dış siyasi gelişmeleri bölgedeki krizler dikate alındığında oldukça hareketli geçmiştir. Bölgede süre giden Suriye krizi ve ortaya çıkardığı terörizm ve mülteci sorunları, Yemen'de yaşanan istikrarsız süreç ve Kuveyt'in de dâhil olduğu koalisyonun Yemen'e karşı askeri operasyon yapması, İran nükleer sorunu, Mısır'daki özellikle ekonomik anlamda kendisini gösteren kriz hali ve tüm bunlar karşısında Kuveyt'in silahlanma arayışları öne çıkan gelişmeler olmuştur. Türkiye-Kuveyt ilişkileri açısından yine 2015 yılının verimli ve hareketli geçtiği söylenebilir. İki ülke arasında karşılıklı ziyaretler ve çeşitli siyasi ve ekonomik anlaşmalar yapılmıştır. Son olarak çalışmada ekonomik gelişmelere ve enerji konusuna yer verilmiştir.

İç Politik Gelişmeler

Kuveyt 2015 yılında iç siyasetinde bazı kabine üyelerinin istifalarıyla gündeme gelmiştir. 16 Mart'ta hakkında gensoru önergesi verilen Elektrik, Su ve Kamu İşleri Bakanı Abdülaziz el-İbrahim, bazı milletvekillerinin hakkında rüşvet aldığı suçlamasında bulunması üzerine istifa etmiştir.¹ Ardından Kuveyt Ticaret ve Sanayi Bakanı Abdulmohsen el-Mudej, ticaret kanununu ihlal ettiği gerekçesiyle hakkında gensoru önergesi verildikten iki gün sonra 25 Mart'ta istifa etmiştir. Ocak 2014'te bakan olarak atanan ve aynı zamanda başbakan yardımcılığı görevini de yürüten Batı eğitilmiş liberal politikacı el-Mudej'in istifası Emir tarafından kabul edilmiş ve el-Mudej'in istifası ile ilgili olarak herhangi bir açıklama yapılmamıştır.²

İstifalar dışında bazı eski bakan ve milletvekillerine yönelik yargılama ve gözaltına almalar da meydana gelmiştir. 29 Nisan'da Twitter hesabında

paylaştığı “İran’ın, Veliht Prens Şeyh Nevaf el-Ahmed el-Cabir el-Sabah’ın görevden alınması ve yerine İran’la ilişkileri güçlü birisinin getirilmesi konusundaki baskılarının başarısız olmasını temenni ediyoruz” sözleri üzerine Kuveytli muhalif milletvekili Velid et-Tabatabai gözaltına alınmıştır. Kuveyt parlamentosunda 1996-2012 yılları arasında milletvekilliği yapmış olan Tabatabai’nin gözaltına alınması çeşitli protestoları beraberinde getirmiştir. Dünya Hak ve Özgürlükler Birliği Tabatabai’nin düşünce ve ifade özgürlüğüne aykırı bir şekilde gözaltına alındığını belirtmiş ve bir an önce serbest bırakılması çağrısında bulunmuştur. Bu arada Tabatabai’nin Esad karşıtlarına verdiği destek ve muhaliflerin Suriye’deki karargâhlarına yaptığı ziyaretlerle bildiğini de göz önünde bulundurmamak gerekmektedir.³

İç siyasete dair bir diğer gelişme, Emir Cabir el-Sabah’ın yeğeni eski Başbakan Fahd el-Sabah’ın, ‘Kuveyt İhbarı’ olarak bilinen ve darbe planları yapıldığına dair görüntülerin yer aldığı iddia edilen videonun basına sızması üzerine açılan davada, davaya ilişkin getirilen yayın yasağına aykırı davrandığı gerekçesiyle 6 ay hapse mahkûm edilmesidir. Mahkeme bu cezanın infazının durdurulması için ise bin dinar (3 bin 200 dolar) para cezasına hükmetmiştir.⁴

Bunların dışında, geçtiğimiz yıl yargıya hakaret ettiği gerekçesiyle tutuklanan ve serbest bırakılması için protesto gösterileri düzenlenen ve 5 bin dinar karşılığında serbest bırakılan Kuveytli eski milletvekili Musallam el-Barak’ın⁵ 2 yıllık hapis cezası 20 Mayıs’ta Kuveyt Yüksek Mahkemesi tarafından onanmıştır. Böylece el-Barak, hükümete yönelik darbe girişimi sebebiyle hapis cezası alan en kıdemli muhalefet üyesi olmuştur.⁶ Bu tür gelişmelerin yaşanmasına rağmen, neredeyse her yıl çeşitli sebeplerle seçime giden Kuveyt’te bu sene önemli düzeyde bir istikrarsızlık görülmemiştir.

Dış Politik Gelişmeler: Bölgesel Krizler ve Güvenlik Kaygıları

Suriye İç Savaşı ve Mülteci Krizi

Suriye sorunu ve devam eden mülteci krizi bu yıl da Kuveyt’in gündeminde oldukça yer tutmuştur. 31 Mart’ta Kuveyt’in ev sahipliğinde BM tarafından düzenlenen Üçüncü Uluslararası Suriye Donörler Toplantısı düzenlenmiştir. Türkiye’yi Kalkınma Bakanı Cevdet Yılmaz’ın temsil ettiği toplantıya 78 ülke katılmıştır. Toplantıda konuşan Kuveyt Emiri Şeyh Sabah el-Ahmed el-Cabir el-Sabah, Suriye halkı için yaklaşık 500 milyon dolarlık insani yardım yapacağını açıklamıştır. El-Sabah, Suriye için daha önceki yıllarda yapılan ilk iki konferansın oldukça başarılı geçtiğini ve Suriye için önemli katkılar sağladığını ifade etmiştir.⁷ Bu toplantı ile geçen yıla göre miktarın iki katına çıkılarak 8,4 milyar dolar bağış yapılması hedeflenmiştir. Bunun 5,5 milyar dolarının Suriye’deki çatışmalardan etkilenen insanların ihtiyaçları için kullanılması, 2,9 milyar dolarının ise büyük miktarda Suriyeli mülteci barındıran Türkiye, Ürdün, Lübnan gibi ülkelere ayrılması kararlaştırılmıştır.⁸

Suriye ve Irak’ta yaşanan krizler ve terör sorunun en dramatik sonuçlarından birisi mülteciler sorunu olmuştur. Gittikçe artan mülteci sayıları sebebiyle, Türkiye ve Lübnan bu krizin ağır yükünü çeken ilk iki ülke olarak öne çık-

mıştır. Bu konuda Kuveyt, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Katar gibi Körfez ülkelerinin yeterli sorumluluk almaması uluslararası toplumun tepkilerine yol açmıştır.⁹ Körfez ülkelerinde mevcut yabancı sayısının fazla olması sebebiyle, bu ülkelerin özellikle mülteci kabulüne yanaşmadıkları yönünde yorumlar mevcuttur. Örneğin Kuveyt'te yüzde 60 dolayındaki mevcut yabancı oranı, mültecilerin ülkeye kabulüyle birlikte daha da artacaktır.¹⁰

Terörizm ve Artan Silahlanma

2015 yılındaki bir diğer önemli toplantı 27-28 Mayıs tarihlerinde Kuveyt'in ev sahipliğinde gerçekleşen İslam İşbirliği Teşkilatı'nın (İİT) 42. Dışişleri Bakanları Konseyi Toplantısıdır. Toplantının ev sahibi olarak Kuveyt Emiri el-Sabah ulusal varlığı tehdit eden en büyük tehlikenin mezhepsel gerilimler olduğunu vurgulamıştır. El-Sabah ayrıca, İslam'ın adını kullanan terör örgütleri nedeniyle İslam ve terörün birlikte anılmaya başladığını hâlbuki bunun gerçekleri yansıtmadığına dikkat çekmiştir. Irak'ta IŞİD'in faaliyetlerinden endişe duyduklarını ve Irak'ın güvenliği ve toprak bütünlüğünü desteklediklerini belirtmiştir. "İslam ülkeleri olarak bu çarpık imajı düzeltmek, İslam dini ve onun yüksek insani değerleriyle dünyayı aydınlatma sorumluluğunu yüklenmemiz gerekiyor" sözleriyle bölgede terörizmle mücadelede işbirliği yapılmasının önemine işaret etmiştir. Suriye krizinde insani yardım sağlamak amacıyla Kuveyt'in yaptığı uluslararası organizasyonlara dikkat çekmiş ve anlaşmazlığın barışçıl yollardan çözülmesi temennisinde bulunmuştur.¹¹

Kuveyt 26 Haziran tarihinde Şuilerin kullandığı İmam Sadık Camii'ne gerçekleştirilen terör eylemi ile sarsılmıştır. IŞİD'in üstlendiği saldırıda 26 kişi yaşamını yitirmiş, 227 kişi de yaralanmıştır.¹² Cumhurbaşkanı Erdoğan bu saldırı üzerine yaptığı açıklamada, Kuveyt'te mezhep çatışması çıkarmayı amaçlayan bu saldırıların terörizmle mücadelede gerek bölgesel gerekse uluslararası işbirliğini elzem kıldığını vurgulamıştır.¹³ Kuveyt'in 2015 yılında dış politikada attığı önemli adımlardan biri, Aralık ayında aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 34 ülkenin Suudi Arabistan merkezli "Teröre Karşı İslam İttifakı"na katılması olmuştur.¹⁴

Harita 1: Teröre Karşı İslam İttifakı Ülkeleri¹⁵

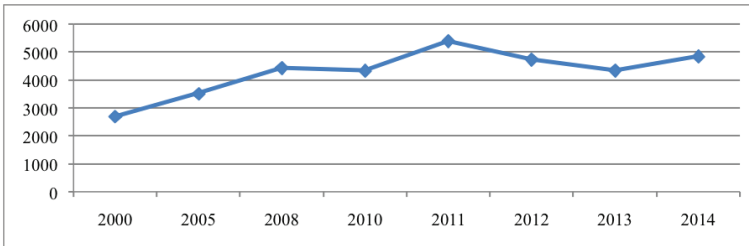

Suudi Arabistan Savunma Bakanı Prens Muhammed bin Selman, bu ittifakın merkezini Riyad olacağını ve uluslararası örgütler ve küresel ittifaklarla da işbirliği içerisinde olacağını açıklamıştır. Ayrıca bu ittifakın sadece IŞİD'e karşı değil bütün terörist gruplara karşı mücadele içinde olacağı vurgulanmıştır. Suudi Arabistan ve Türkiye dışında diğer üyeleri ise Mısır, Lübnan, Ürdün, Somali, Maldivler, Bangladeş, Sierra Leone, Gine, Benin, Sudan, Filistin, Pakistan, Komor Adaları, Çad, Kuveyt, Ürdün, Moritanya, Togo, Tunus, Nijer, Cibuti, Katar, Nijerya, Senegal, Libya, Yemen, Malezya, Mali, Gabon, BAE, Fas ve Bahreyn olarak sıralanmaktadır. İran, Irak ve Afganistan'ın bu ittifakta yer almadığını da bu noktada ifade etmek gerekmektedir.¹⁶ Bunun yanında Körfez merkezli bu ittifakın özellikle ABD Başkanı Obama'nın Körfez ülkelerinden teröre karşı işbirliği ve destek beklediğini açıklaması ve bu yönde bölge devletlerinin baskı hissetmesi üzerine gerçekleştiği yorumları yapılmıştır.¹⁷

Kuweyt'in 21 Ekim'de Fransa ile yaptığı savunma anlaşması güvenlik anlamında bu yılın önemli gelişmelerinden biri olmuştur. Fransa Başbakanı Manuel Valls ile Kuveyt Başbakanı Şeyh Cabir el-Mübarek el-Sabah'ın görüşmesinin ardından iki ülke savunma bakanları tarafından imzalanan bu anlaşmaya göre Fransa'nın, Kuveyt'e Airbus üretimi olan 24 adet Caracal taarruz helikopterini de içeren 2 buçuk milyar euroluk silah, mühimmat ve askeri araç satışı gerçekleştirmesi kararlaştırılmıştır. Anlaşma ile Fransa'nın Kuveyt kara kuvvetlerine zırhlı personel taşıma araçları satışı ve karakol gemilerinin modernizasyonuna destek vermesi de üzerinde karar kılınan diğer başlık olmuştur.¹⁸

Bununla birlikte Eylül ayında Kuveyt, Eurofighter konsorsiyumunun bir üyesi olan İtalya ile de toplam 8 milyar euroyu bulan, 28 adet Eurofighter Typhoon'un alımını öngören bir anlaşma imzalamıştır.¹⁹ Bunun dışında yıl içinde Kuveyt'in ABD'li Boeing'den de 3 milyar dolarlık 28 Super Hornet taarruz uçağı almak için görüşmelere başladığı ifade edilmiştir.²⁰ Ancak Kuveyt'in Eurofighter ile olan anlaşmasının Boeing ile olan savaş uçağı satış görüşmelerini etkileyeceği ve satışı belirsizleştireceği yönünde haberler de gündeme gelmiştir.²¹ Ancak rakip bir firma olan Boeing'in Orta Doğu ve Afrika'dan sorumlu Uluslararası Savunma ve Güvenlik İşleri Başkan Yardımcısı Paul Oliver yaptığı açıklamada, Kuveyt'e satılması planlanan F/A-18E/F Super Hornet uçaklarının satışının kısa süre içerisinde sonuçlanacağını beklediğini ifade etmiştir.²²

Grafik 1: Yıllara Göre Kuveyt Askeri Harcamaları (milyon dolar)

İran Nükleer Programı

Nisan ayında İran'la BM Güvenlik Konseyi daimi üyeleri ve Almanya (P5+1) arasında imzalanan ve İran'a uygulanan ağır ekonomik yaptırımların kaldırılması karşılığında İran'ın nükleer programını durdurmasını öngören anlaşma sonrasında,²³ 14 Mayıs'ta Körfez ülkeleri liderleriyle Obama Camp David'de bir araya gelmiştir. Toplantıya Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkeleri Suudi Arabistan, Kuveyt, Katar, Bahreyn, Umman ve BAE ile ABD katılmıştır.²⁴ Kuveyt ve Katar Emirleri zirveye katılırken, diğer ülkeleri velayet prensler temsil etmiştir. Zirve'nin en temel sebebi ise, KİK ülkelerinin İran nükleer görüşmelerinden duyduğu rahatsızlık olarak görülmektedir.²⁵

Toplantının temel gündemini bu ülkelerde güvenlik endişelerine yol açan Yemen, Suriye, Irak gibi ülkelerdeki istikrarsızlıklar, IŞİD'le mücadele ve İran nükleer programı oluşturmuştur. Obama bu toplantıyla ilgili olarak, bölgede çeşitli tehditler bulunduğunu ve bunları aşmak ve güvenlik alanındaki işbirliğini geliştirmek için birlikte çalışacaklarını vurgulamıştır. Ancak bu güvenlik işbirliğinin amacının İran'ın nükleer programı sebebiyle İran'la var olan anlaşmazlıkları kalıcılaştırmak ya da İran'ı marjinalleştirmek olmadığını ifade etmiştir. Bölgede sorumlu, somut adımlar atan, uluslararası normlara uyan, komşularıyla barışçıl ilişkiler kuran ve geliştiren sorumluluk sahibi bir İran'ın varlığından memnun olacaklarını dile getirmiştir. Ayrıca Obama, Körfez bölgesinde savunma, istihbarat ve denizcilik kapasitelerinin artırılması ve teröriste karşı uyum içerisinde hareket edilmesi vurgusunda bulunmuştur. Yine Suriye, Yemen, Libya gibi bölgelerde işleyen siyasi yapıların tesis edilmesiyle, İran dâhil herhangi bir gücün “buralardaki ayrılıkları daha az sömürme imkânı bulacağını” ifade etmiştir.²⁶ Mısır ve İsrail arasında yürütülen görüşmeler 1979 Camp David Anlaşması ile neticelenince, sürekli barış görüşmeleri ve pazarlıklarla ilişkilendirilen Camp David'in Araplar açısından özel bir önemi bulunmaktadır.²⁷ Obama'nın bu toplantı için Camp David'i seçmesini Aras, Amerika'nın İran ve KİK arasında bir denge siyaseti kurmaya çalıştığı şeklinde yorumlamak ve bu dengenin olmazsa olmaz koşulu olarak da tarafların birbirini mağlup etmemesini göstermektedir.²⁸ 27-28 Mayıs'taki İİT Toplantısı'nda İran'ın nükleer programıyla ilgili olarak el-Sabah, İran ve P5+1 ülkeleri arasında devam eden görüşmeleri memnuniyetle karşıladıklarını, Haziran sonunda anlaşmanın imzalanmasını umduklarını belirtmiş ve İran'a uluslararası toplumla işbirliğinde bulunma, iyi komşuluk ilişkileri kurma ve bu tür çabalara cevap verme, ülkelerin iç işlerine karışmama gibi çağrılarda bulunmuştur.²⁹

Yemen Krizi ve 'Kararlılık Fırtınası'

2011'de Ali Abdullah Salih'in Yemen'de çıkan ayaklanmalar üzerine görevi bırakmak zorunda kalmasıyla Yemen'in içine düştüğü istikrarsızlıklar bu yıl had safhaya varmıştır. Şubat ayı başında İran destekli Şii Husilerin yaptığı darbe sonrasında, kriz gittikçe tırmanmıştır. Darbe konusunda, KİK ülkeleri

dışişleri bakanları 6 Şubat'taki Münih Güvenlik Konferansı esnasında ABD Dışişleri Bakanı John Kerry ile görüşmüşlerdir.³⁰ Darbeyi Katar, Umman, Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn ve BAE'den oluşan KİK de kınamış ve Husi darbesini kabul edilemez bulduklarını ifade etmişlerdir.³¹

Yemen'deki gelişmelerle alakalı el-Sabah 27-28 Mayıs'taki İİT Toplantısı'nda Husi milislerin güvenlik ve istikrarı tehdit etmesi sebebiyle askeri operasyonların başladığını, Yemen Cumhurbaşkanı Abdurabbu Mansur Hadi'nin çağrısı üzerine Yemen'e operasyonun yapıldığını ifade etmiştir.³² Yemen'de yaşanan iç siyasi kriz sebebiyle, Husiler başkent Sana ve diğer bazı kentleri işgal etmesinin ardından, Yemen Cumhurbaşkanı Abdurabbu Mansur Hadi, Aden'i geçici merkez ilan etmiştir. Bunun akabinde Husiler Aden'e yönelince, Hadi yönetimi Arap Birliği'ne acil askeri müdahale çağrısında bulunmuştur. Bunun üzerine 26 Mart'ta Suudi Arabistan önderliğindeki koalisyon güçleri Husilere karşı "Kararlılık Fırtınası" adlı hava harekâtına başlamıştır. Kuveyt'in de dâhil olduğu operasyona Suudi Arabistan, Bahreyn, Katar, BAE, Fas, Sudan, Ürdün ve Mısır katılmıştır.³³ Operasyona İran'ın ve Rusya'nın tepkisi sert olmuştur. İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Merziye Afham bu operasyonun bölgede terörizmin güçlenmesine yol açacağını ve iç sorunların barışçıl çözümüne engel teşkil edeceğini ifade etmiştir. Rusya Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada bu gelişmelerden endişe duyulduğu ve askeri hareketliliğe son verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.³⁴ İran'da Düzenin Maslahatını Teşhis Konseyi Başkanı Ali Ekber Haşimi Rafsancani de Suudi Arabistan öncülüğünde başlatılan operasyonu kınamış, "hatalı ve tehlikeli" olarak nitelemiştir.³⁵

28 Mart'ta Mısır'ın ev sahipliğinde Şarm el-Şeyh'te 26. Arap Birliği Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Ana gündem maddesini Yemen'deki krizin oluşturduğu Zirve'ye Kuveyt'ten Emir el-Sabah dâhil olmak üzere 14 ülke liderler, 7 ülke ise temsilciler seviyesinde katılmıştır.³⁶ Tarafların Yemen konusunda ortak bir tavır sergilediği zirvede Mısır Cumhurbaşkanı Sisi, bölge ülkelerinin yaşanan krizlere acil müdahalede bulunabilecek 'Ortak Arap Gücü'nün kurulmasından bahsetmiştir.³⁷ Yine Arap Birliği Genel Sekreteri Nebil el Arabi ve Yemen Cumhurbaşkanı Hadi de konuşmalarında Ortak Arap Gücü'nün kurulmasına dikkat çekmişlerdir. Bunun dışında Hadi, 'Kararlılık Fırtınası'nın Arap Birliği, KİK Anlaşması ve BM ilkelerine uygun olarak yapıldığını ifade ederek, operasyonun Husilerin işgal ettiği yerlerden çekilene dek devam ettirilmesi çağrısında bulunmuştur.³⁸

Mısır'daki İstikrarsızlık

3 Temmuz 2013 darbesinden itibaren Mısır'ın içinde bulunduğu ekonomik kriz sebebiyle 13 Mart'ta Mısır'ın Şarm el-Şeyh kentinde 'Mısır'ın Geleceği' başlıklı 3 gün süren bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantıya Kuveyt Emiri el-Sabah, Ürdün Kralı Abdullah, Sudan Devlet Başkanı Ömer Beşir, ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Suudi Arabistan Veliht Prensi Mukrin bin

Abdülaziz'in de aralarında bulunduğu çok sayıda lider, bakan ve uluslararası şirket yetkilisi katılmıştır. Yaklaşık 60 ülkenin davet edildiği toplantıyla Mısır, içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıları gidermek için, uluslararası yatırımları ülkeye çekmeyi amaçlamıştır. Toplantının açılışında konuşan Sisi, Mısır'ın Ortadoğu'nun istikrarı için önemli olduğunu, bölgenin güvenlik ve istikrarı için büyük sıkıntılarla karşı karşıya kaldığını dile getirmiştir. İlk yardım taahhütleri ise Kuveyt ve Suudi Arabistan'dan gelmiş, Mısır'a 4'er milyar dolarlık yatırımda bulunma sözü vermişlerdir.³⁹ Bu yöndeki bir diğer gelişme, Kuveyt'in Mısır'a önümüzdeki 5 yıl boyunca her yıl 300 milyon dolarlık geri ödeme planıyla 1 buçuk milyar dolarlık kredi verme kararı olmuştur. Kuveyt'in Arap Ekonomik Kalkınma Fonu Genel Direktörü Abdulvehhab Bedir, verilecek bu kredinin ülkede kalkınmayı ve tarım faaliyetlerinin geliştirilmesini amaçladığını belirtmiştir.⁴⁰

Ekonomik olarak Mısır'ı iyileştirmeye dönük bu çabalar dışında, Kuveyt ve Mısır ilişkilerini etkileyen bir gelişme, Mısır Cumhurbaşkanı Abdulfettah es-Sisi'nin savunma bakanlığı döneminde geçtiği iddia edilen ses kaydı olayıdır. Sisi'nin, Özel Kalem Müdürü Abbas Kamil ve Askeri İstihbarat Direktörü Mahmud Hicazi ile Körfez ülkelerinden para isteme meselesini görüştüğü ses kaydında Kamil, Körfez'le işbirliğinin “bir çeşit kıskançlığa dönüştüğünü” ifade etmiş ve örnek olarak da Kuveyt'i göstermiştir. Kamil Sisi'ye “1990'da Irak'ı Kuveyt'ten çıkarmaya yardımcı olduk. Her şeyden önce bize bunun bedelini ödemeleri gerekirdi” sözleriyle Körfez ülkelerinin kendilerine yardımcı olması gerektiğini ifade etmiştir.⁴¹ Söz konusu kayıtlarda Sisi hangi ülkeden ne kadar talep edildiğini şu şekilde ifade etmiştir: “Körfez ülkeleri liderleri kendi ülkelerinin bütçelerinin üzerinde dev paralara sahip... 10 milyar dolar istiyoruz... Bir 10 milyar BAE'den, bir 10 milyar da Kuveyt'ten... Ordu hesabına geçecek 10 milyar dolara ihtiyaç duyuyoruz... Paralar Merkez Bankası'na girecek ve 2014 yılının hesabı kapanmış olacak.”⁴² Yine söz konusu bu konuşma esnasında Kamil, Mısır'ın Kuveyt, BAE ve Suudi Arabistan'dan petrol ve diğer yardımlar dışında sadece nakit alınan yardımların 30 milyar doları aşacağını söylemektedir.⁴³ Yayınlanan bu ses kayıtlarını hükümet yalanlamıştır. Başbakan İbrahim Mihlib, “Bu kayıtlar hiçbir şeyi değiştirmeyecek, herhangi bir zarara neden olmayacak ve Mısırlıların maneviyatını etkilemeyecek” demiştir.⁴⁴

İkili İlişkilerde Türkiye

Kuveyt ve Türkiye ikili ilişkileri bu yıl da hareketli geçmiştir. 17-18 Ocak tarihlerinde Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu Kuveyt'i ziyaret etmiş, Emir el-Cabir es-Sabah, Başbakan Mübarek es-Sabah, Dışişleri Bakanı el-Halid es-Sabah ve Meclis Başkanı el-Ganim ile görüşmelerde bulunmuştur. Çavuşoğlu'nun temaslarında öne çıkan başlıklar, başta Mısır olmak üzere, terörle mücadele, Irak ile ilişkiler gibi bölgesel meseleler ele alınmıştır. Çavuşoğlu temasları sonrasında yaptığı açıklamada Kuveyt ile bölgesel meseleler

konusunda benzer görüşleri paylaştıklarını ve bu krizlerin giderilmesi noktasında birlikte hareket etmeye devam edeceklerini belirtmiştir.⁴⁵

27-28 Nisan tarihlerinde Erdoğan Cumhurbaşkanı seçilmesi sonrasında Kuveyt'e ilk ziyaretini düzenlemiştir. Erdoğan'ın Kuveyt temaslarında gerek ikili ilişkileri daha da geliştirme gerekse KİK ülkeleriyle işbirliğini artırma konuları görüşülmüştür. Yine Erdoğan ve Emir'in görüşmesinde, iki lider Yemen, Suriye, Irak, Libya, Filistin gibi bölgesel krizlerde ve IŞİD gibi terör örgütleriyle mücadele konusunda fikir alış verişinde bulunmuşlardır. Erdoğan Yemen kriziyle ilgili olarak, Türkiye'nin koalisyonu desteklediğini ifade etmiştir.⁴⁶

22 Kasım'da 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Kuveyt Emiri'nin daveti üzerine Kuveyt'e resmi bir ziyarette bulunmuştur. İki ülke diplomatik ilişkilerinin tesisinin 50. yıldönümüne denk gelen ziyaret esnasında iki lider arasında, askeri eğitim işbirliğini, basın ve enformasyon alanlarında işbirliğini, ticari deniz taşımacılığı ve arşiv alanında işbirliğini öngören anlaşma ve protokoller imzalanmıştır.⁴⁷ Gül, Kuveyt Veliaht Prensi Nawaf el-Ahmed el-Cabir el-Sabah ile görüşmesinde, iki lider bölge sorunlarına dair görüş alışverişinde bulunmuşlar ve Türkiye-Kuveyt ilişkilerinden duydukları memnuniyeti vurgulamış, bu olumlu seviyenin ekonomik ilişkiler ve eğitim alanında da yakalanması için çalışacaklarını beyan etmişlerdir. Meclis Başkanı Marzouk el-Ghanim ile görüşmesinde Gül, Kuveyt Parlamentosu'nun bölgenin etkili parlamentolarından olduğunu belirtmiş, iki ülke parlamentoları arasında işbirliğinin bölgesel ve küresel sorunların çözümüne katkıda bulunacağını ifade etmiştir.⁴⁸

Ekonomik Gelişmeler ve Enerji Konusu

Ekonomik anlamda 2015 yılının tartışmasız başta gelen meselelerinden birisi petrol üretimi ve petrol fiyatlarının düşüklüğü olmuştur. 13 Ocak'ta petrol fiyatlarının Haziran 2014 ile Ocak 2015 arasında yüzde 60 değer kaybederek 2008'den beri görülen en hızlı düşüşü yaşamış ve varil fiyatı 45 dolara kadar gerilemiştir.⁴⁹ Sene başında petrol fiyatlarındaki düşürme planlarına 13 Ocak'ta yaptığı konuşmada İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani tepki göstermiş, böyle bir kararın arkasında olan ülkelerin bunun sonuçlarından daha fazla etkileneceği uyarısında bulunmuştur. Ruhani özellikle Suudi Arabistan ve Kuveyt gibi petrol üreten ülkelerin böyle bir düşüşten İran'a göre daha fazla etkileneceğini dile getirmiştir. Nitekim sene başında varil fiyatı 46 dolar seviyesine kadar inen petrolün varil fiyatı, geçen yıl Haziran ayında ulaştığı 115 dolar seviyesi ile kıyaslandığında yüzde 60 oranında düşmüştür.⁵⁰ Ardından Mart ayında İran Petrol Bakamı Bican Zengene, OPEC üyesi 12 ülke dışındaki petrol üreticilerine yönelik olarak, petrol fiyatlarının yükselmesi için üretimi kısımları çağrısında bulunmuştur.⁵¹ Ancak Suudi Arabistan, Kuveyt ve BAE OPEC'in üretimi azaltmasına karşı çıkmıştır. 4 Aralık'ta Viyana'da düzenlenen OPEC toplantısında, resmi olarak herhangi bir üretim kotası belirlen-

memiş, böylece üretime devam etme kararı verilmiştir. OPEC üyesi ülkeler arasındaki uzlaşmazlıklar ise OPEC'in gelecekte etkisini yitireceği yönünde yorumları beraberinde getirmiştir.⁵²

Kuveyt'in temel ekonomik göstergelerinin yer aldığı aşağıdaki tabloda da görülebileceği üzere petrol üretiminde herhangi bir düşüş yaşanmamıştır. 2015 verileri Eylül ayına kadar gösterilmesine rağmen, hemen hemen daha önceki yıllarla aynı seviyede üretim gerçekleşmiştir.

Tablo 1: Kuveyt'in Temel Ekonomik Göstergeleri (2011-2015)

Temel Ekonomik Göstergeler	2011	2012	2013	2014	2015*
Toplam petrol ve gaz ihracatı (milyar dolar)	96.7	112.9	108.6	97.6	51.8
Ortalama petrol ihracat fiyatı (dolar/varil)	103.3	107.1	105.5	98.0	52.7
Ham Petrol üretimi (milyon varil/gün)	2.66	2.98	2.93	2.87	2.83
GSYİH (milyar dolar)	154.0	174.1	175.8	172.4	121.7
Enflasyon (ort.)	4.9	3.2	2.7	2.9	3.4
Toplam yatırımlar (yüzde/GSYİH)	13.5	12.8	14.2	15.5	21.8
Toplam gelir (yüzde/GSYİH)	74.2	71.7	72.2	63.5	53.9
Yatırım gelirleri (yüzde/GSYİH)	6.1	7.1	8.8	9.8	12.8
Harcamalar (yüzde/GSYİH)	38.2	40.1	37.5	46.1	51.2
İhracat (milyar dolar)	102.8	119.7	115.8	104.8	58.7
İthalat (milyar dolar)	22.6	24.2	25.6	27.4	25.7

Kaynak: IMF, <http://www.imf.org/external/np/ms/2015/092115.htm>, (2 Ocak 2016).

**Eylül 2015 itibarıyla.*

Petrol arz ve fiyatlarıyla ilgili bahsedilen bu sorun dışında, taraflar arasında ekonomik ilişkiler bağlamında sene içerisinde önemli ziyaretler ve görüşmeler de gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Çavuşoğlu'nun Ocak ayındaki Kuveyt ziyareti esnasında iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler de görüşülmüştür. Bu vesile ile Çavuşoğlu, Kasım 2014 itibarıyla 500 milyon doları aşmış ticaret hacminin yetersiz olduğunu ve hedefin bu rakamı 1 milyar dolar seviyesine çıkarmak olduğunu ifade etmiştir.⁵³

Tablo 2: Türkiye'nin Kuveyt ile Olan İhracat ve İthalat Rakamları

İhracat (bin dolar)					İthalat (bin dolar)				
2011	2012	2013	2014	2015*	2011	2012	2013	2014	2015*
297.207	290.582	334.988	372.320	418.959	270.446	278.464	290.613	196.245	127.906

Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, (15 Ocak 2016)

** Aralık ayı verileri dâhil değildir.*

Kuveyt'in genel ihracat ve ithalat oranlarına baktığımızda, Türkiye ile gerçekleştirilen dış ticaret hacminin aslında düşük bir oranda olduğu kolayca

görülebilmektedir. Nitekim Kuveyt'in 2014 yılı toplam ihracat oranı 104,8 milyar dolar iken, aynı yıl Türkiye'nin Kuveyt'e olan ihracatı TÜİK verilerine göre 372 milyon dolar civarında olmuştur. Dolayısıyla iki ülke arasındaki ticaret hacminde halen arttırılabilecek önemli potansiyeller mevcuttur.

Çavuşoğlu'ndan sonra Cumhurbaşkanı Erdoğan da Nisan ayındaki Kuveyt ziyareti esnasında Kuveyt'in önde gelen iş adamlarıyla bir araya gelmiş, Kuveyt'le siyasi ilişkilerdeki mükemmel düzeyi ekonomik ilişkilere de yansıtmak istediklerini vurgulamıştır. Erdoğan iki ülke arasındaki ticaret hacminin 2014'te 569 milyon dolar olarak gerçekleştiğini ancak potansiyelin çok daha yüksek olduğunu ve bu rakamın 2016 yılı için hedeflenen 1 milyar dolar seviyesine çıkarılması, ardından daha da arttırılması gerektiğini ifade etmiştir. Erdoğan ayrıca, KİK ve Türkiye arasında bir Serbest Ticaret Anlaşmasının imzalanması konusunun da gündemde olduğunu hatırlatmıştır. Bu noktada Türkiye'nin istekli olduğunu ve bu anlaşmanın hayata geçirilmesi ile iki ülke ekonomik ve ticari ilişkilerinde artış olacağına inandığını belirtmiştir. Erdoğan buna ek olarak yatırımların da arttırılması gerektiğinden bahsetmiştir. Kuveytli iş adamlarının Türkiye'deki doğrudan yatırımlarının 2 milyar doların altında olduğunu ve istenen düzeyde olmadığını belirtmiştir. Erdoğan'ın bir başka gündemi bankacılık sektörü olmuştur. Kuveyt Türk'ü "iki ülke arasındaki ortaklığın sembolü" olarak nitelendirmiş, bu bankanın 2015 itibarıyla Türkiye'de 320 şubeye ulaştığını ve özellikle Türkiye'de yatırım yapmak isteyen Kuveytliler için bir güvence sağladığını vurgulamıştır. Kuveytli yatırımcılara üretim sektöründe de yatırımlarda bulunmalarını, savunma sanayi, enerji, organik tarım gibi alanlarda önemli katkılar sağlayabileceklerini dile getirmiştir. Erdoğan "Kuveyt nasıl Türkiye'nin Körfez'e açılan kapısı ise, Türkiye de Kuveyt'in Avrupa ve Orta Asya'ya açılan kapısıdır" sözleriyle Kuveytli yatırımcıları Türkiye'de yatırımlarını arttırma çağrısında bulunmuştur. Turizm sektörüyle ilgili olarak ise, 2014 yılı için 133 bin Kuveyt vatandaşının Türkiye'yi ziyaret ettiğini, Kuveyt-İstanbul hattında günlük 9-10 sefer düzenlendiğini belirtmiştir. Konut satın alma konusunda Kuveyt'in Körfez ülkeleri arasında ilk sırada geldiğini ve 2014 sonu itibarıyla Kuveytlilerin sadece İstanbul'da 100 bin metrekarelik mülk aldıklarını belirtmiştir.⁵⁴

Erdoğan'ın ziyareti esnasında düzenlenen Kuveytli ve Türk iş adamlarının bir araya geldiği toplantıda konuşan Kuveyt Ticaret ve Sanayi Odası Başkan Yardımcısı Abdulvahab el Wazzan, 2003'ten bu yana iki ülke arasındaki ticaretin beş kat arttığına vurgu yapmıştır. Ayrıca el-Wazzan altyapı projeleri, eğitim ve sağlık konularında Türkiye ile işbirliğinde önemli fırsatlar olduğunu belirtmiştir.⁵⁵

20 Nisan'da Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi Türkiye-Arap Birliği Ekonomik, Ticaret ve Yatırım Bakanları ikinci toplantısına katılmak için Kuveyt'i ziyaret etmiştir. Ziyareti esnasında Zeybekçi, Kuveyt'i "birinci evleri" olarak gördüklerini, Kuveyt'in de Türkiye'yi böyle görmesinden mutlu olacaklarını ifade etmiştir. Kuveytli iş adamlarına Türk iş adamları ile işbirliği alanlarını arttırma çağrısında bulunmuştur. Kuveyt Finans Evi Başkanı Hamad el-

Merzuk ise konuşmasında, Kuveyt Türk'ün Türkiye'deki kazanımlarının çok sayıda Kuveyt bankasının Türkiye'deki bankacılık sektörüne ilgi duymasını sağladığını ifade etmiştir.⁵⁶ Kuveyt Maliye Bakanı Enes el-Salih, toplantının temel gündem maddelerini Türk-Arap işbirliği, ortak Arap yatırımlarının teşviki ve bu işbirliğinde özel sektörün rolü konularının oluşturduğunu belirtmiştir. Zeybekçi, Türkiye ve Arap devletleri arasında ticari iş hacminin 2014 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 53 milyar dolara ulaştığını ve bu rakamın 2017 ilk çeyreğinde 70 milyar dolara ulaşmasını umduğunu ifade etmiştir.⁵⁷

Ayrıca taraflar arasında önemli işbirlikleri ve yatırımlar da gündeme gelmiştir. Şubat ayında Kuveyt merkezli bir enerji firması olan Gulf Cryo, Marmara Bölgesi'nde üretim ve dağıtım yapan 43 yıllık Yalız Gaz ve iştiraklerinin tamamını satın almıştır. Böylece Gulf Cryo'nun son iki yılda Türkiye'ye yaptığı yatırım miktarı 30 milyon dolar olmuştur.⁵⁸ 25-26 Nisan tarihlerinde İstanbul'da 9. Gayrimenkul Fuarı ve bu fuar kapsamında Türk-Arap Zirvesi düzenlenmiştir. Kuveyt, Katar, Dubai, Mısır gibi ülkelerin de yer aldığı fuara yaklaşık 500 kişilik yatırımcı grubu ve üst düzey yöneticiler katılmıştır.⁵⁹ Yine 29 Nisan'da İstanbul'da düzenlenen Uluslararası Yatırım Zirvesi, Kuveyt, Katar, BAE ve Suudi Arabistan'dan gelen yatırımcıları bir araya getirmiştir.⁶⁰ Türk şirketlerinin Kuveyt'teki önemli yatırımlarından birisi ise Limak İnşaat'ın Kuveyt Uluslararası Havalimanı yeni binasının yapım ihalesini 4,34 milyar dolarlık teklifle kazanması olmuştur. Buna göre ilk etapta 13 milyon yolcu kapasiteli olarak inşa edilecek havalimanı daha sonrasında 25 milyonluk kapasiteye kadar çıkarılabilecektir. Ayrıca bu ihalenin Türk müteahhitle- rin yurtdışında tek pakette kazandığı en büyük ihale olduğu ifade edilmiştir.⁶¹

2015 yılında Türkiye'de yabancılara konut satışları bağlamında Kuveyt öne çıkmaya devam etmiştir. TÜİK'in verilerine göre Ocak-Ekim döneminde, yabancılara toplam 18 bin 428 konut satışı yapılmıştır. Böylece satışlar geçen yıla göre yüzde 19,5 artış göstermiştir. Bu dönem zarfında Kuveyt bin 728 alım gerçekleştirmiştir.⁶² Kuveyt'in sadece Kasım ayında Türkiye'den aldığı konut sayısı ise 193 olarak gerçekleşmiştir.⁶³ 12-14 Ekim tarihlerinde Konut Geliştiricileri ve Yatırımcıları Derneği (KONUTDER)'in ev sahipliğinde, İstanbul'da "Türk Gayrimenkul Sektörünün Körfez Yatırımcıları ile Buluşması" etkinliği düzenlenmiştir. DEİK, İTO, MÜSİAD ve Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin (TİM) desteklediği bu etkinliğe Kuveyt, Katar, Suudi Arabistan ve Dubai gibi Körfez ülkelerinden 50'yi aşkın yatırımcı şirket katılmıştır.⁶⁴ TİM Başkanı Mehmet Büyükekçi etkinliğin son gününde yaptığı konuşmasında, 2014 yılında yabancılara yaklaşık 18 bin konut satıldığını ve konut alımına en fazla ilgi gösteren 5 ülkenin Irak, Suudi Arabistan, Rusya, Kuveyt ve İngiltere olduğunu vurgulamıştır.⁶⁵ Yine 4-8 Kasım 2015 tarihlerinde Türkiye'nin önde gelen konut projelerinin sergiye çıkarıldığı CNR Emlak 2015 Fuarı İstanbul'da düzenlenmiştir. Fuara Orta Doğu, Körfez ülkeleri ve AB ülkelerinden çok sayıda yatırımcı katılmıştır.⁶⁶

Turizm konusunda da 2015 yılı içinde Kuveyt'ten Türkiye'ye önemli sayıda turist gelmiştir. Özellikle tarihi ve kültürel değerleriyle öne çıkan Bursa

ili, sadece Ocak-Ekim arasında 195 bin 26 yabancı turisti ağırlamış, bunların 73 bin 400'ünü Arap turistler teşkil etmiştir. Bursa'yı ziyaret eden Arap ülkelerden ilk sırayı Suudi Arabistan oluştururken, 2010'da 3 bin 714 ile onuncu sırada bulunan Kuveyt bu yıl, 29 bin 648 ile ikinci sıraya yükselmiştir. Bu şekilde Kuveytli turist sayısı 2010'dan itibaren yaklaşık 8 kat artmıştır.⁶⁷

Sonuç

2015 yılının Kuveyt açısından genel bir değerlendirmesi yapılacak olursa, iç politika açısından, önceki senelerdeki gibi parlamento fesihleri ve seçimler gerçekleşmemiş olsa da haklarındaki suçlamalar ve davalar sebebiyle kimi bakanların istifalarının gündeme geldiği görülmektedir. Yine de önceki senelerle kıyaslandığında, Kuveyt açısından 2015 iç gelişmeler bağlamında daha sakin bir yıl olarak değerlendirilebilir.

Dış politika açısından Arap Baharı sonrası süreçte, bölgede artan istikrarsızlık ortamının Kuveyt'i de etkilemeye devam ettiği görülmektedir. Bu bağlamda Suriye'de devam eden iç savaş Kuveyt açısından birtakım güvenlik kaygılarına yol açmıştır. Özellikle IŞİD gibi terör sorunları ve gittikçe daha da dramatik hal alan mülteci krizi Kuveyt'in bu yıl karşı karşıya kaldığı temel gündem maddelerinin başında yer almıştır. Bir diğer önemli mesele, Yemen'in içine düştüğü kriz hali ve akabinde bu ülkeye düzenlenen operasyon olmuştur. 'Kararlılık Fırtınası' adlı operasyona Kuveyt de katılarak bu krizde aktif bir şekilde rol almıştır. Yine Mısır'daki Sisi yönetimine desteği ile bilinen Kuveyt bu sene, Mısır'a ekonomik yardımda bulunmayı amaçlayan çeşitli etkinliklerde yerini almıştır. Ayrıca İran'ın nükleer meselesi de 2015'te Kuveyt'in güvenlik kaygılarını arttıran önemli gelişmelerinden birisi olmuştur. Bütün bu gelişmelerden dolayı 2015'in Kuveyt dış politikası bağlamında, güvenlik kaygılarının artmaya devam ettiği ve bu anlamda Kuveyt'in endişelerini gidermek adına çeşitli silah, teçhizat ve askeri araç alımına önem verdiği bir yıl olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye ile ilişkilerde yine önceki yıllardaki hareketlilik devam etmiştir. Karşılıklı ziyaretler, ekonomik ve ticari ilişkiler bağlamında yapılan ortaklıklar sık sık gündeme gelmiştir. Ancak iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari potansiyelin daha fazla kullanılması gerektiği de bu aşamada vurgulanmalıdır. Nitekim ziyaretler kapsamında ortaya çıkan önemli bir sonuç da bu potansiyelin daha fazla kullanılmasına yönelik olmuştur.

Kronoloji

- **17-18 Ocak:** Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu Kuveyt'i ziyaret etti.
- **6 Şubat:** Münih Güvenlik Konferansı esnasında KİK ülkeleri dışişleri bakanları ABD Dışişleri Bakanı John Kerry ile Yemen krizi hakkında görüştü.
- **13 Mart:** Mısır'ın Şarm el-Şeyh kentinde 'Mısır'ın Geleceği' başlıklı 3 gün süren bir toplantı düzenlendi. Kuveyt 4 milyar dolar yatırım taahhüdünde bulundu.
- **16 Mart:** Hakkında gensoru önergesi verilen Elektrik, Su ve Kamu İşleri Bakanı Abdülaziz el-İbrahim istifa etti.
- **25 Mart:** Kuveyt Ticaret ve Sanayi Bakanı Abdulsahsen el-Mudej, ticaret kanununu ihlal ettiği gerekçesiyle hakkında gensoru önergesi verildikten iki gün sonra istifa etti.
- **26 Mart:** Kuveyt'in de dâhil olduğu, Suudi Arabistan önderliğindeki koalisyon güçleri Yemen'de Husilere karşı "Kararlılık Fırtınası" adlı hava harekâtına başladı.
- **28 Mart:** Mısır'ın ev sahipliğinde Şarm el-Şeyh'te temel gündem maddesi Yemen krizi olan 26. Arap Birliği Zirvesi gerçekleştirildi.
- **31 Mart:** Kuveyt'in ev sahipliğinde BM tarafından düzenlenen Üçüncü Uluslararası Suriye Donörler Toplantısı düzenlendi.
- **20 Nisan:** Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi Türkiye-Arap Birliği Ekonomi, Ticaret ve Yatırım Bakanları'nın ikinci toplantısına katılmak için Kuveyt'i ziyaret etti.
- **25-26 Nisan:** İstanbul'da 9. Gayrimenkul Fuarı ve bu fuar kapsamında Türk-Arap Zirvesi düzenlendi.
- **27-28 Nisan:** Cumhurbaşkanı Erdoğan Kuveyt'e Cumhurbaşkanı olarak ilk ziyaretini düzenledi.
- **29 Nisan:** Kuveytli muhalif milletvekili Velid et-Tabatabai İran'a yönelik Twitter hesabında sarf ettiği sözleri üzerine gözüaltına alındı.
- **29 Nisan:** İstanbul'da Kuveyt, Katar, BAE ve Suudi Arabistan'dan gelen yatırımcıları bir araya getiren Uluslararası Yatırım Zirvesi düzenlendi.
- **14 Mayıs:** İran nükleer meselesini görüşmek üzere, Obama Körfez ülkeleri liderleriyle Camp David'de bir araya geldi.
- **20 Mayıs:** Kuveytli eski milletvekili Musallam el-Barak'ın 2 yıllık hapis cezası Kuveyt Yüksek Mahkemesi tarafından onandı.
- **27-28 Mayıs:** Kuveyt'in ev sahipliğinde İİT'nin 42. Dışişleri Bakanları Konseyi Toplantısı düzenlendi.
- **26 Haziran:** Kuveyt'te Şiiler'e ait olan İmam Sadık Camii'ne saldırı yapıldı, saldırıyı IŞİD üstlendi.

- **13 Eylöl:** Kuveyt, İtalya ile toplam 8 milyar euroyu bulan, 28 adet Eurofighter Typhoon savaş uçağının siparişini öngören bir anlaşma imzaladı.
- **12-14 Ekim:** KONUTDER'in ev sahipliğinde, İstanbul'da "Türk Gayrimenkul Sektörünün Körfez Yatırımcıları ile Buluşması" etkinliği düzenlendi.
- **21 Ekim:** Kuveyt ile Fransa arasında savunma anlaşması imzalandı. Fransa'nın, Kuveyt'e 2 buçuk milyar euroluk silah, mühimmat ve askeri araç satışı gerçekleştirmesi kararlaştırıldı.
- **22 Kasım:** 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Kuveyt Emiri'nin daveti üzerine Kuveyt'e resmi bir ziyarette bulundu.
- **11 Aralık:** Kuveyt'te eski Başbakan Fahd el-Sabah 'Kuveyt İhbarı' olarak bilinen davada 6 ay hapse mahküm edildi ancak bu ceza para cezasına çevrildi.
- **15 Aralık:** Aralarında Türkiye ve Kuveyt'in de bulunduğu 33 ülkenin Suudi Arabistan merkezli "Teröre Karşı İslam İttifakı" oluşturma konusunda uzlaştığı açıklandı.

Notlar

- 1 " 'Moment of Truth' as Govt Rejects 'Lies and Videotape' – Ghanem Blasts Sheikh Ahmad – Commerce Minister Mudej Resigns", Kuwait Times, 25 March 2015.
- 2 "Second Kuwaiti Minister Resigns over Grilling", 25 March 2015, <http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-3011412/Second-Kuwaiti-minister-resigns-grilling.html>, (25 Aralık 2015).
- 3 "Kuveyt'te Eski Milletvekilinin Gözaltına Alınması", 2 Mayıs 2015, <http://www.haberler.com/kuveyt-te-eski-milletvekilinin-gozaltina-alinmasi-7262060-haberi/>, (1 Ocak 2016).
- 4 "Kuveyt Eski Başbakanına Hapis Cezası", 11 Aralık 2015, <http://www.haberler.com/kuveyt-eski-basbakanina-hapis-cezasi-7959942-haberi/>, (1 Ocak 2016).
- 5 Fahriye Keskin Karagöl, "Kuveyt 2014", Ortadoğu Yılığ 2014, Açılım Kitap, 2015, s.262.
- 6 "Kuveyt'te Muhalefet Liderine Hapis", Sabah, 20 Mayıs 2015.
- 7 "Kuveyt'ten Suriyeli Muhaliflere 500 Milyon Dolar", NTV, 31 Mart 2015.
- 8 "Suriye'ye Yardımda Hedef İki Katına Çıktı", Sabah, 31 Mart 2015.
- 9 Faruk Şen, "İnsanlık Krizi Mülteci Krizi", Milliyet, 18 Eylül 2015.
- 10 "Bu 4 Ülke Tek Bir Mülteci Bile Kabul Etmiyor!", Milliyet, 4 Eylül 2015.
- 11 "Mezhep Çatışmaları En Büyük Tehlike", TRT Türk, 27 Mayıs 2015.
- 12 "Şii Camisindeki Patlamanın Sanıklarına İdam", Al Jazeera Türk, 15 Eylül 2015.
- 13 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Saldırlara Kınama", Milliyet, 26 Haziran 2015.
- 14 "33 İslam Ülkesi Askeri Gücünü Birleştirdi", 15 Aralık 2015, <http://www.ahaber.com.tr/dunya/2015/12/15/33-islam-ulkesi-askeri-gucunu-birlestirdi>, (31 Aralık 2015).
- 15 Kaynak: AHaber, <http://www.ahaber.com.tr/dunya/2015/12/15/33-islam-ulkesi-askeri-gucunu-birlestirdi>, (31 Aralık 2015)
- 16 "Türkiye 'Teröre Karşı İslam İttifakı'na Katıldı", Milliyet, 16 Aralık 2015.
- 17 "Cihatçı Örgütler Meşrulaşacak!", BirGün, 16 Aralık 2015.
- 18 "Fransa ve Kuveyt Silah için İmzayı Attı", TRT Haber, 21 Ekim 2015.
- 19 "Kuveyt 8 Milyar Euro'luk Savaş Uçağı Aldı", Haber Türk, 13 Eylül 2015.
- 20 Joe Millis, "Kuwait Decides to Buy F-18 Fighter Jets from Boeing for \$3bn, Rejecting UK-made Typhoon Deal", 8 May 2015, <http://www.ibtimes.co.uk/kuwait-decides-buy-f-18-fighter-jets-boeing-3bn-rejecting-uk-made-typhoon-deal-1500258>, (31 Aralık 2015).
- 21 Paul Ausick, "Does Kuwait Buy of Eurofighter Planes Dash Boeing Hopes?", 11 September 2015, <http://247wallst.com/aerospace-defense/2015/09/11/does-kuwait-buy-of-fighter-planes-from-eurofighter-dash-boeing-hopes/>, (1 Ocak 2016).
- 22 "Kuveyt'in Satın Almayı Planladığı 28 Adet Savaş Uçağı", 10 Kasım 2015, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/blog/newsDetail...>, (3 Ocak 2016).
- 23 "Körfez Ülkeleri Obama'dan Ne Bekliyor?", Al Jazeera Türk, 13 Mayıs 2015.
- 24 "Obama'dan Körfez'e İran Güvencesi", Al Jazeera Türk, 15 Mayıs 2015.
- 25 Bülent Aras, "Obama'nın Körfez Satranççı", Al Jazeera Türk, 20 Mayıs 2015.
- 26 "Obama'dan Körfez'e İran Güvencesi", Al Jazeera Türk, 15 Mayıs 2015.
- 27 "Körfez Ülkeleri Obama'dan Ne Bekliyor?", Al Jazeera Türk, 13 Mayıs 2015.
- 28 Bülent Aras, "Obama'nın Körfez Satranççı", Al Jazeera Türk, 20 Mayıs 2015.

- 29 "Mezhep Çatışmaları En Büyük Tehlike", TRT Türk, 27 Mayıs 2015.
- 30 "Darbenin Ardından Sana'da Gerginlik Artıyor", Yeni Asya, 7 Şubat 2015.
- 31 "Darbenin Ardından Sana'da Gerginlik Artıyor", Al Jazeera Türk, 7 Şubat 2015.
- 32 "Mezhep Çatışmaları En Büyük Tehlike", TRT Türk, 27 Mayıs 2015.
- 33 "Husiler Ateşkesi İhlal Etti", Al Jazeera Türk, 27 Temmuz 2015.
- 34 "İran'dan Yemen Operasyonuna Kınama", Posta, 26 Mart 2015.
- 35 "Rafscancani: Hava Harekâtı Hatalı ve Tehlikeli", Milliyet, 28 Mart 2015.
- 36 "26. Arap Birliği Zirvesi Başladı", TRT Haber, 28 Mart 2015.
- 37 "Yemen Operasyonu 6 Ay Sürebilir", Hürriyet, 29 Mart 2015.
- 38 "Arap Birliği Zirvesi'nde Gündem Yemen", Al Jazeera Türk, 28 Mart 2015.
- 39 "Mısır'a Destek için Toplandılar", Al Jazeera Türk, 13 Mart 2015.
- 40 "Kuveyt'ten Mısır'a 1,5 Milyar Dolarlık Kredi", Al Jazeera Türk, 7 Nisan 2015.
- 41 "Sisi'ye Ait Yeni Ses Kaydı İddiası", TRT Haber, 8 Şubat 2015.
- 42 "Sisi'nin Ses Kaydı Ortaya Çıktı", Sabah, 7 Şubat 2015.
- 43 "Sisi'nin Yeni Ses Kaydı Ortaya Çıktı", Al Jazeera Türk, 13 Şubat 2015.
- 44 "Mısır'ı 'Sisi'nin Ses Kaydı' Karıştırdı", Radikal, 9 Şubat 2015.
- 45 "Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu Kuveyt'te", http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-cavusoglu-kuveyt_te.tr.mfa, (28 Aralık 2015).
- 46 "Kuveyt'te Görüş Teatisi", Al Jazeera Türk, 28 Nisan 2015.
- 47 "Cumhurbaşkanı Gül Kuveyt'te", http://www.mfa.gov.tr/cumhurbaskani-gul-kuveyt_te.tr.mfa, (26 Aralık 2015).
- 48 "11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül Kuveyt'te", 22 Kasım 2015, <http://www.abdullahgul.gen.tr/haberler/170/91064/11-cumhurbaskani-abdullah-gul-kuveytte.html>, (30 Aralık 2015).
- 49 "OPEC Dışındaki Ülkelere 'Üretimi Kısın' Çağrısı", Al Jazeera Türk, 18 Mart 2015.
- 50 "Ruhani: Onlar da Bedel Ödeyecek", Al Jazeera Türk, 13 Ocak 2015.
- 51 "OPEC Dışındaki Ülkelere 'Üretimi Kısın' Çağrısı", Al Jazeera Türk, 18 Mart 2015.
- 52 "OPEC'in Petrol Piyasasında Hâkimiyeti Azalıyor", Milliyet, 12 Aralık 2015.
- 53 "Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu Kuveyt'te", http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-cavusoglu-kuveyt_te.tr.mfa, (28 Aralık 2015).
- 54 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kuveytli İş Adamları ile Bir Araya Geldi", 28 Nisan 2015, <http://www.tccb.gov.tr/haberler/410/32036/cumhurbaskani-erdogan-kuveytli-is-adamlari-ile-bir-araya-geldi.html>, (29 Aralık 2015).
- 55 "Türkiye'ye 5 Milyar \$ Yatırdı", Milliyet, 30 Nisan 2015.
- 56 "Ekonomi Bakanı Zeybekçi Kuveyt'te", 20 Nisan 2015, <http://www.fortuneturkey.com/ekonomi-bakani-zeybekci-kuveytte-12108>, (4 Ocak 2016).
- 57 "Arap-Türk Serbest Ticaret Bölgesi", 21 Nisan 2015, <http://www.byegm.gov.tr/turkce/haber/arap-turk-serbest-ticaret-bolgesine-dogru/78992>, (2 Ocak 2016).
- 58 "Bir Türk Firmasını Daha Aldı", Milliyet, 11 Şubat 2015.
- 59 "Dev Türk-Arap Zirvesi'ne Körfez Ülkelerinden 500 Katılımcı", Milliyet, 27 Nisan 2015.
- 60 "Gayrimenkulden Sonra Sıra Sanayide", Al Jazeera Türk, 29 Nisan 2015.
- 61 "Dev İhale Limak'ın", Milliyet, 18 Ağustos 2015.
- 62 "Konutta Yabancı Bereketi", Milliyet, 23 Kasım 2015.

- 63 "Konut Satışları Arttı", Milliyet, 23 Aralık 2015.
- 64 "Körfez Yatırımcıları Konut için İstanbul'da", Yeni Akit, 9 Ekim 2015.
- 65 "4,5 Milyarlık Konut Aldılar", Milliyet, 14 Ekim 2015.
- 66 "CNR Emlak Fuarı'na Yoğun İlgi", Star, 11 Kasım 2015.
- 67 "Bursa'ya Suudi Arabistan ve Kuveyt İlgisi", Milliyet, 15 Aralık 2015.